

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מנהל עמותה שנתן זכות בנכסי העמותה לאחר, והוחלף

תיק ממונות מס' 1758-א

(מח' יט סיון)

נושא הדין

א' יסד את עמותה ב' לניהול מוסדות חינוך ובמשך השנים נקלע לחובות גדולים. כדי לפרוע את החובות נתן לג' - שהיה אחד מבעלי החוב - זכויות בקומת מסד של החידר אותו ניהל, והתכנית היתה שג' ישפץ את המקום ויניב ממנו רווחים שמהם יפרע את החובות. לתכנית הזו התנגדו בעלי חובות אחרים וביניהם מלמדים והורי תלמידים.

בשלב מסוים (במועד התרחשות הדברים חלוקים הדעות, כדלהלן) התכנסה אסיפה בביתו של רב העיר והוחלט להחליף את חברי העמותה ולמנות את ד' כמנהל במקום א' כגלל ניהול כושל. הצדדים מנהלים דיון בכיהמי"ש מיהו הבעלים החוקיים של העמותה.

ד' לא הרשה לג' להכנס לבנין החידר ולתפוס את קומת המסד כפי שהובטח לו ע"י א', והוציא כנגדו צו מניעה בביה"ד שבעירו. לפי הוראת ביה"ד דשם על הצדדים לדון בביה"ד דשם, ולא בעיר אחרת.

בתיק זה תובע א' את ג' על חובות שחייב לו בגין משכורות המלמדים בחידר בסך של יותר מ-300.000\$. ג' מודה בחוב, וטוען שרוצה לעמוד בהסכם להוציא רווחים מקומת המסד של החידר, אותה הוא קבל בהסכם חוקי מא' בשעה שהיה יו"ר העמותה החוקי, גם אליבא דהרב המקומי שהדיח אותו כעשרה ימים אח"כ, וממילא מחייב גם את מחליפו בעמותה.

ד' משיב שההסכם בין א' לג' נכתב ונחתם אחרי שא' הודח ע"י הרב המקומי, והתאריך שכתוב בהסכם הוא מוקדם, ולכן איננו מחייב את ד'. הוא טוען שסמכותו ההלכתית של הרב המקומי היא להדיח ולמנות מנהל לעמותה ולמוסדות החינוך הפועלים בעיר לפי שיקול דעתו. א' וג' טוענים שיש להם תביעה על הרב המקומי על דרך התנהלותו בענין, והוא בעל דבר ואינו מוסמך ונאמן בענין.

א' מבקש להביא עדים לטענתו שהחוב שחייב לג' הוא בגין חובות למלמדים של החידר, וכי היו לו הצעות פתרון למימון פרעון החובות אך הן לא מומשו בגלל ד'.

פסק דין

אם יוכחו טענותיו של א', כי אז ההסכם עם ג' תקף ואינו מתבטל עם חילופי העמותה.

(-) אברהם דוב לוי, אביד (-) שמואל יגר (-) דוד יהושע קניג

השאלות לדין

א. זכותו של מייסד עמותה למוסדות חינוך לנהל את העמותה.

ב. חיובו של מנהל עמותה לשכר העובדים.

ג. מתי ואיך ניתן לסלק גבאי מכהונתו.

תשובה

א. זכותו של מייסד עמותה של מוסדות חינוך על המוסדות שיסד, מעוגנת בתשובת המהר"ם שיק חו"מ סי' יח שדן והרחיב זה הקהילות יעבד ב"ק סי' מד. לדברי המהר"ם שיק מי שהתאמן במלואו שלא מתבטל, ולולי פעילותו היתה המלואה מתבטלת לזמן, עי"ז הוי כמזיל מן הנהר ומן הגיים דקנה. וכן אמרו בגמ' תענית כח שתקו הנביאים שציניהם לעולם יהיה להם דין קדימה בזמן ההוא להקריב קרבן עזים כיון שהם התעסקו במלואו זו להחזיקה בזמן שלא נמלאו אחרים שיזדקקו לקיימה.

ב. כתב בשער משפט סי' קיז ס"ק א': נשאלתי בנאמן של מחזיקי ארענדהא של משקל שהיה מגיע לאיש אחר שכר סרסרות מהם ולו להנאמן ליתן לו שט"ח שזה טופסו: וועקסיל עלי הח"מ מסך כך וכך ולשלם ממעות תיבת המשקל. ולבסוף נפתלק הנאמן מנאמנותו ומחזיקי הארענדהא לא ראו לשלם החוב הזה לבצל הוועקסיל, והלך בצל הוועקסיל ותפס ממעות של הנאמן ענמו אי מהני תפיסתו או לא. והשיב שער משפט דהנה השטר הלאו דלאי הלשון "וועקסיל עלי הח"מ" הוי כלשון חוב עלי הח"מ, דודאי מהני אף שלא לזה מעולם, והא דנכתב צו "ולשלם ממעות תיבת המשקל" הוא כתנאי שהוא מתחייב את ענמו בסך כך וכך אלא שהפרעון יהיה מתיבת המשקל, וא"כ יש לדמות דין זה להא דאמרינן בס"פ כל הגט גזי המלוה מעות את הכהן ואת העני להיות מפריש מחלקו, מפריש עליהן בחוקת שהן קיימין, היה עני והעשיר אין מפריש עליו וזכה הלה במה שצידו, ופרש"י הלוה הזה אינו חייב לפרוע משלו שהרי הלוהו ע"מ שלא ליפרע ממנו, ומזה הוכיח הצעה"ת בשער סה ח"ג דהיכא דאיכא עני המקבל דקנה מבני עירו ולזה מאחד מהן על הדקה המגעת לו שיכנס בפרעונו ואח"כ נתעשר העני ואינו ראוי להתפרנס מן הדקה

אין לרדף לשלם מכיסו, וא"כ הי"ג אף שהלשון "וועקסיל זה עלי החי"מ" הוא חוב גמור עליו שהתחייב עלמנו בכך, מי"מ היה לו תנאי שלא ישתלם אלא ממעות תיבת המשקל, ועכשיו שנסתלק מהנאמנות נסתחפה שדרו של בעל הוועקסיל שאינו יכול להשתלם ממנו, והנאמן פטור מלשלם מכיסו. ועוד דאומדנא היא אלא התחייב את עלמנו לשלם אלא מתיבת המשקל דוקא, ומשנסתלק פטור מלשלם מכיסו.

אמנם נראה דאם נסתלק הנאמן מרצו הטוב לאחר שהגיע זמן פרעון של הוועקסיל, לא מיבעיא אם תצטו בעל הוועקסיל והוא הלך ומסר מעות המשקל למחזיקי הארעדנא דחייב לשלם מכיסו, דכיון שהיו המעות צידו הרי הם כפקדון צידו וחייב לשלם מדרי' נתן כיון שעיקר החוב הוא על המחזיקי הארעדנא אלא שהוא היה שלוחם, ודמיה לא דמי' פו סעי' ה דאם אחר שנתחייב לוי לראובן בצי"ד הלך ופרע לשמעון חייב לפרוע לראובן פעם אחרת, וצ"ד אין אנו לריכס לחיוב צי"ד שהרי הנאמן היה יודע שמגיע מעות לבעל הוועקסיל ומסר המעות למחזיקי הארעדנא, כיון שהוא התחייב את עלמנו בחוב זה אלא שהיה לו תנאי שלא ישתלם אלא מתיבת המשקל, כשהגיע זמנו ונסתלק מרצו הטוב ולא פרעו הרי לא קייס תנאו ונשארו החוב עליו לשלם מכיסו, אבל אם לא הגיע הזמן פרעון של הוועקסיל ונסתלק הנאמן מנאמנותו אף שנסתלק מרצו הטוב אין הנאמן מחוייב לשלם החוב מכיסו וכי'. עיי"ש שהביא ראיות לה.

ועיי' שו"ת חבלת השרון ח"א יו"ד סי' סד בענין גבאי חברת דקדק שרובה ללוות ברבית ור"ה השאל למואל לך היתר שמכיון שגבאי כיד עניים הוא נמצא כשלוה המעות בשליחות וללורך העניים זכה, ולכשיגבה מהנדיבים עבור החברה יכוין שלא יזכה בדמי הרבית ללורך עניים ונמצא שנתן למואל מעות שאינן של לוח ואין כאן רבית מלוה למואל. והשיב חבלת השרון וז"ל: כיון דהאחריות הוא על הגבאי הלוה, דודאי המלוה לא יתבע את העניים או התלמידים רק את הגבאי, הוי הוא הלוה, דהא רק על אמונתו הלוהו, עיי' שו"ע יו"ד סי' קסט סעי' יג דגם צלוה ללורך עכ"ם שמתר ליתן רבית אם האחריות הוא על השליח אסור אף בטמון לו משכון של עכ"ם, ומכ"ש בלא משכון, עיי"ש בשי"ך ס"ק לד. ואין לומר דשם שאני משום דאין שליחות לעכ"ם כמ"ש הרא"ש סס, זה אינו, דעיי' בחו"ד סס ס"ק ב דאף אם יש שליחות לעכ"ם מ"מ כיון דהישראל חייב באחריות הוי כערב צעד עכ"ם דאסור רק משום דשם במשכון של עכ"ם אינו אסור משום ערבות כמשי"ך השי"ך ס"ק מט, אבל היבא דליבא משכון אסור אף אם יש שליחות לעכ"ם, עיי"ש בחו"ד באריכות ותמלא כדברי, ומשמע בשי"ך סס ס"ק מט דבכה"ג דתחילת ההלוואה הלוה לישראל בעלמנו אף דהוי ללורך עכ"ם ואיבא משכון גם כן הוי רבית קלוזה, עיי"ש. ועיי' עוד בזה באריכות בחו"ד סי' קס ס"ק ח ותמלא דבכה"ג הוי הגבאי לוח ממס ואף דהגבאי אינו נתן מכיסו מ"מ לא מהני מידי, חדא דהא אף אם לא ימלא הגבאי לאסוף נדבות יהיה מחוייב לשלם מכיסו, דרק על אמונתו הלוהו, ועוד דאף אם אחר נתן בעצורו מצואר בסי' קס סעי' יג דאם אומר הלוה פלוני יתן בעצורו אסור ומכ"ש כשנושא ונתן הוא בעלמנו ציד. ע"כ.

וכן הורה מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (ציוס ל ניסן תשס"ה) שדינו כלוה ולא כשליח או ערב, וע"כ אם

העיסוק היתה אלל הלוה המשלח ולא אלל השליח, אסור לשליח לפרוע רצית עבדו ההלוואה. וכתב צ"ח"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קנז, הוזכר צ"ח"ת סו"ס שלג: שמעון ששכר את ראוונן לשנה, אע"פ ששכרו ללמד תינוקות חבירו, חייב ליתן לראוונן זה שכרו משלם וכדמניא פרק האומנין השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו ותן לו שכרו משלם וחוזר ונטל מצעה"צ מה שההנה אותו. ע"כ. ופסק באהבת חסד פ"י ס"ב שאם אמר לפועלים שכרכם עלי אפילו הודיעום שהוא שליח ואין המלאכה שלו הוא חייב בשכרם. ועיי דברי מלכ"אל ח"ג סי' קסז דשכיר העוסק בעסק שלו הוי כהבעל דין ע"מ. ועיי פס"ד ירושלים כרך ט עמ' רלא ממשפטי שלמה סי' נז.

וכתב באהבת חסד פ"י ס"ב: מי שהוא אפטרופוס על נכסי חבירו, אף שהפועלים יודעים שאין המלאכה שלו, ואפילו שכרן בסתמא, הוי כאומר שכרכם עלי. ובנתיב החסד שם אות ט: כ"ג בפשיטות דמ"ט פוסק הרא"ש דכשהפועלים יודעים שאין המלאכה שלו דאין השליח עובר, משום דדעתייהו דפועלים הוא על צעה"צ שהוא בע"מ ילם להם, וזה לא שייך צענינו. ע"כ. ובצ"ח"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קנז, מוזכר צ"ח"ת סו"ס שלג: שמעון ששכר את ראוונן לשנה אע"פ ששכרו ללמד תינוקות חבירו חייב ליתן זה שכרו משלם וכו' וכ"ש שמעון זה שהוא גזר הקדש ושכר מלמדים לתינוקות הלריכים. ע"כ.

ושאלתי (ביו"ט ז מרחשון תשס"ז) את מרן הגר"ש אלישיב שליט"א מה דינו של ראש מוסד ששכר פועל לעבוד במוסד והתחייב לשלם לו שכר בחמימת ידו, האם זה מחייב את המוסד, והשיב שעל הפועל לתבוע את ראש המוסד שהתחייב לו, וראש המוסד יתבע את המוסד. וכבר שאל חבר בית הדין הגר"י אייזנשטיין שליט"א את פי מרן שליט"א שהורה לו שמנהל מוסד ששוכר עובדים חייב אישית לשלם להם את המשכורות, ועליו לדאוג אישית ולמטא מקורות כספיים לכך. על חוב זה הוא מלווה בכל תלין.

ג. בקהילות יעקב צ"ק שם אות ז כתב דגבאי מאבד את גבולותו צכמה אופנים והראשון צבהם כשקלקל הגבאי את דרכיו, או שהוא לא יולל למה שנתמנה, וזה מתבאר בצ"ח"ת סו"ס קנג, ובצ"ח"ת רדב"ז ח"ד סי' יא והוצא בצ"ח"ת ערך חזקה בצלעות ס"ב.